

ՕՐԱԳԻՐ ՏԱՄՅՈՐԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

1861

Կը հրատարակուի Ա. Տամյօն 1861 թին եւ վերզին:
Վեցամսեայ գինն է 60 դասեկան ԿԱՆԵՒԻԿԱ:
Ուզողը կրնայ սպորտ բրախի, Պոլիս Զեննիրի խանը վերի
յարնը թ. 45 Խ քաջրի սեմեալը. Եւ Մէրկանց Մար-
զարեան Արդյո Յարութիւն աղայի գրառունք:
Սուրբագրութիւնը 1861 Յունուար 10-ին կսկսի:

Առ.զի լրզանին ամբողջ 12 թիւը ուզարը 30 դասեկան պի-
տի վնարեկ:
Անձնական լանու մը համար ըլլալու ծանուցմանց հա-
մեմատաշար սակարկութիւն կըլլայ:
Ո եւ իցէ նաևսկ եւ գրութիւնք Խմբագրին պիտի ուղ-
ղուի:

31 ՄԱՅԻՍ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ

ԹԻՒ 27

Ը Զ Դ

Ը յս ամսամուան թերթերնուս ոճը ամբողջ
Հյարանականի դարձնել հարկ ըլլալով՝ այս
պատճառաւ նախընթաց թուով խոստացուած
նիւթերը յատաջնիկայ թիւերնուս կը թողումք:

Նշանաւոր խօսքերը՝ ծովեզերքը կեցող ու մեծաւ
զարմացմանիք զանի դիտող՝ խառն բազմու-
թեան մէջէն ունանց հետաքրքրութիւնը շար-
ժելով՝ անմիջապէս հոն գտնուող երեք կամ
չորս հայուններուն մէջ լեցուելով՝ նաւուն մօտք դա-
ցին, և չորս կողմէն պաշարեցին զնա, և սկսան
աղաղակներով հարցունել նաւապետին թէ ին-
չու է եկեր այս նաւը հոս ինչո՞ւ անանկ կար-
գէ գուրս ահարկու ծան մը թնդանօթ արք
ձրեց, և ի՞նչ կը նշանակեն դրօշակին վայր և
զած այս խօսքերը, և կամնաւուն մէջ այնքան
լեցուած ի՞նչ բերք կայ

Պատասխանեա նաւապետը՝ “դուք Հայ էք”,
— Ը յո — պատասխաննեցին. «ու ըրեմն նախի իմ
գալուս նպատակը ըսեմ, յետոյ նաւուն մէջ ե-
զած բերքը իմացնեմ. ուստի ո Հայեր դիտեք
որ ձեր Ազգը տարիէ մը ի վեր Եւրոպիո Սահ-
մանադրութեանց վաս հիմնեալ Սահմանադրու-
թիւն մը հաստատեց Հայ Ազգին մէջ բարե-
կարգութիւններ մօցընելու համար, բայց կը
լցեմք կոր որ այն հրաբուութ օքնեւ և է ի-
նուան նշանաբեր վեն դադարեր, ու այս հանու բարեւարե-
քունեւ էր նաև պարունակ և շնչ իւրեւ ուռեւ են

Հազիւ թէ նաւապետը այս խօսքերը փը-
փըրալով՝ մը բերնեն կը հանէր, մակյիներուն
մէջ գտնուող խուռուն բազմութեան մէջ սոսկալի
աղմուկ մըն է փրթաւ: որը կըսէր բարի խօսե-
ցաւ, որը կըսէր չար: Ոմանք կը պոռային: —
ահա այս են կեանք և փրկութիւն մեր: ասով
պիտի գտննենք մեր ամեն կերպ երջանկութիւնը.
կեցցէ մեր հրաբուութ և հնասանորդ օքնեւ: — և ո-
մանք հակառակը պնդելով իրենց ձայնը մինչեւ
երկինք բարձրացուցած կը գոռային, քան
լեցի, քամ լիցի, այսպիսի սատանայական դրու-

ՀՐԵՍԸՆԻ ՆԵՐ ՄԵՐ

Ա յ լ ո ւ հ ո ն դ ե ւ ո ւ ս ո ւ թ ե ա յ ա մ բ ը Ս ա յ ի ս 20
— 22 երկուշաբթի օր իրիկուան դէմ Հայկազ-
նեան նաւահանգստին բերանը չորս ճախարակով
և ծանրաբեռնեալ այլամեւ նաւ մը հասաւ, ո-
րուն դրօշակին վայ: «Ընդհանուր բեռն-նիւն Երա-
ստանի ինդրոյ քրոյ ո խօսքերը գրուած էր, «Նա-
ւապետը քիչ մը ինչ էնենոյ, քիչը նորուուն ը-
նելին յետոյ նաւահանգստին մէկ կողմը երկաթ
նետեց. և այս նաւուն գալուն անհամբեր կեր-
պիւ սպասողներուն իմացունելու համար՝ սար-
սափելի՝ որոտմամբ իւր 134^թ թնդանօթը ար-
ձըլից, որուն հրակիւեալ ուումը գմբաղդաբար՝
ի հեռուուտ այս աղետաբեր նաւուն հանդիսա-
կից եղող Հայ բազմութեան մը մէջ իյնալով
անոնցմէ շատերը վեսանց»:

Ը յ ս միջոցիս անզգայ նաւապետը փոխանակ
այն վնասուած բազմութեան կողմը նայելով ա-
նոնց օգնութեան համնելու, երեսը ասդին գար-
ձուցած միակերպ և լուսած է, լուսած է «
գուեներով վերցյիշեալ անձանց գալուն կ'սպա-
սէր Վերջապէս թնդանօթին ահարկու-
ձայնը, նաւուն այլամեւ տեսքը, ու դրօշակին

թիւն մը չեմք կրնար ընդունին, հապա մենք՝ ի հոգւոյ և՝ ՚ի մարմոց փրկարար և կենսանորոգ օրէնքը Ա. Եւ ետարամք կը ճանչնամք, ՚ի հոգին և ՚ի մարմինս փրկարար և կենսանորոգ օրէնք զայն կրնդունիմք, այս սքանչելի և Եւ տառածային զինաց վերաբերեալ բարձրաստիճան տիտղոսները միայն ամոր կրնամք տալ, անից ՚ի գառեղած բոլոր մարդկայինն որ, չէնքնուշ աշխարհային անցաւոր երջանկութեան, և մարդկայինն ընկերական ժամանակաւոր կենակցութեանն որ, կատամարդ յօրինուած Սահմանադրութիւններ ըլլալուն՝ անոնց մէջէն յիշեալ Եւ ստուածայինն օրինաց ծշգապէս հպատակող, և անոր ամեն մէկ կէտին հաւատարմաբար ծառայող Սահմանագրութիւնն ալ հածութեամք կրնդունիմք, ինչպէս Հայոց հաստատած Սահմանադրութիւնը, այս կրնդունիմք ՚ի սրտէ, և անկեղծաբար անոր խկապէս, խկապէս գործադրութեանը կը փառագիմք ով նաւապետ, դու և ասոնք ի՞նչ կը բարդանջէք — : Եյս հակառակախօսութեանց մէջ մէկ իբր խելացի անձ մը՝ դարձաւ նաւապետին յանդիմանելով մը ըսաւ . — պէտ մարդ Ես ստուծոյ դու այս առաջ ողբոր եկար Հայոց խոսութիւն ցանելու, թէ չէ բերած բերքդ ծախելով սրիէ ելել երթալու, ըսէ նայիմ ո՞վ երկպառակացան նաւապետ — : Եյս խօսքերուն վրայ նաւապետը, անմիջապէս ըսածը ետ առնելով — պրէ ձանըմ, ըսաւ, ես այս խօսքերը ինքիմէս ըսփի, ինծի ըսէ ըսող եղաւ, ես ալ ամի՞ . . . ինչ ընեմ, բան մըն է որ նաւապետ գտնուեր եմ, երբեմն նաւուն տիրոջը հրամանները ՚ի գործ պիտի դնեմ: . . ինծի ըսել, ձեզ ալ չի լսել, անանկ չէ՞ մի եա — : Մարդը նաւապետին երեան ՚ի վեր խոժող, խոժող նայելով — ներեցէք պարոն չէ անանկ, այլ . . . բացց ես ինչո՞ւ զքեզ համոզելու համար պարապ տեղ աշխատիմ, զի կերպարանքէդ յայտնի է թէ դու ինքնահաւան և պնդադրուխ մարդ մըն ես; Հարիւր հայար խօսք քենի համար ոչինչ են . . ասոր համար ըսելիքներս խօսք հասկըցող բանի բուն նաւապետի մը պահելով, այժմսա բաղմութիւնը խաղաղելու համար նաւուգ մէջ եղած բերքը երենց խմացուք, որ կարելի է առուտութի մը խօսք բացուելով ազմուկը դադարի — : Կաւապետը ինդացար, և քիչ մ՝ ալ խեղեպնաւով նաւուն մէկ կողմէն սանդուղիս մը կախեց, ու բազմութիւնը վեր հրաւիրեց:

սանդուղիսէն վեր և լեցուեցան նաւուն մէջ,
և սկսան անոր համբարտնոցը գտնուածքելքե-
րը գիտել, ի՞նչ շատ մը խոշոր տակառներ,
մեծկակ մնտուեներ, չափազանց կողմէներ, և
գեռ ինչ գիտնամայլ և այլ մեր չի տեսած ու
չի լած կերպ ամաններ։

Բազմութիւնը գասոնք տեսնելով մէջը ե-
ղածները խմանարու մաօք նաւուն գրագիրին վր-
ան թափեցան, և թախանձանօք ուղեցին որ
այն բաներուն մէջ եղած բերքերուն տեսակու-
թիւնն ու քանակութիւնը ճշգրտար իրենց ի-
մացընէ։ Գրագիրը անմիջապէս անոնց ձեռքը
տումար մը յանձնեց, որոնք բանալով մէջէն
կարդացին աս հետեւոլ բերքերու անունները
և անոնց քանակութիւնը։ «100,000 Անդիմար
անարատ ԱՐԴՏԸ, ԱՆՔՈՒՍՊԵՄԻ համար բեռ-
ցուցած, 90,000 կենդ ։ աննենդ ԶՐՊՎԵ-
ՏՈՒԹԻՒՆ ու կողմերէն յորդուած, մէկ
անդ 100 միլիոն անդին ԽԵՐԴԱՎԱՐԻ
ԹԻՒՆԵՐԻ կողմերէն խրկուած, մէկ
չափ մըն ալ կոյս ԵՊԵՐԸՆՏՈՒԹԻՒ-
ՔՆԵՐԸՆՏէն եկած ... Ա երջապէս 14 զրոյով
ուած անկեղծ ԵՄԵՐԸՆՏՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱ-
գիւղէն և ԱԵՐԸՆՏ գաւառէն ուղղուած, և
գեռ բաղում շահական բերքեր, որ հոս յիշելը
երկար կ'ըլլայ։

Բայց այս միջոցին բազմութեան ցրցուցած
փարմունքը ու շարժութիւնը անսանկ ուժով և
ինսդարւ բան չելինար ըլլալոր՝ ոչ վարպետ պատա-
կերհան մը կինայ անոնց ձեւերը նկարագրել,
և ոչ երեւելի բանաստեղծ մը կը կարողանայ պա-
րուցած խօսքերնին շարագրել։ Մենք միայն հոս
քանի մը խօսքերնին միշեմք առ անց ձեւերնին նը-
կարագրելու։ Մէջերնուն ակնոցաւոր մէկը
տումարը ձեռքը բերքերուն անունը կը կարծ
դար ։ անդիէն բազմութիւնը խառնիճաղանա-
ձայներով նաւասպետին երեան ՚ի մէր միահերթ
պատալով կըսէր ։ մէկը, — Պ. պէտք առ եալլը-
խիս մէջ 1122 կենդինար լեցուր —, մէկա-
յը — չէ, ես սուս չեմ ուղերք միւս, դաւն ինչ
ծի տակառ մը աս աննենդ գորոշունչաէն տուր,
քայց քրւայ որ մէջը խարգախութիւն մը ըլլայ,
ետքը եա կը բերեմ համ — ուրիշ մը իր քամի կե-
ցողին ես խարգախութեան աղէկ ու զտուած
ցեղէն կուզեմ, Պ. Գասպարիս դուն ի՞նչ
կըսես, աս ֆէս որքան կառնէնէ այսիտի լեցը-
սել տամ —, անդիէն քանի մը կարճահասակ
Զաքէսոններ, և մէկ քանի գաճած խաչիկներ,

յաւելութէ՝ « լսածնուս նայելով, կըսէ, դարձեալ կ'աշխատուի (անոնց) հրաժարականնին ետ տալու » . Քիչ մը դեռ վարը « բայց եթէ վերջապէս անկարելի ըլլայ անոնք համոզել՝ այն ատեն՝ հարկ պիտի ըլլայ անոնց տեղով բռնելու համար ընդհանուր Երեսփոխաններէն ընտրութիւն ինդրել » կ'ըսէ :

Ասոնք այսպէս ըսելէն վերջը իւր ազգասիրական զգացմանէ շարժեալ՝ յիշեալ Ճողովոյ անդամ ընտրուելու արժանաւոր անձանց անուններու ցուցակ մը կը պատրաստէ ընտրողաց դիւրութիւն մը ըլլալու նպատակաւ, և այս ընտրելեաց ցուցակէն առաջ այն (բաց ՚ի նուռաստէս) ընդհանուր Վզգիս ծանօթեղող Յարգելի անձանց դովելի ծիրքերն ու անոնց կրօնասիրութեան և ազգապիտական կատարեալ առաջինութիւններն շատ մը բարձր ածականներով կը յայտնէ :

Օ արմանալի՛ փոփոխութիւն :

Մեղո՞ւն է այս բանը ընողը, թէ չէ մէկ ու բիշ գրդող մը կայ . Մեղո՞ւն է այն աղնիւ մարդիկը իւր գրչն գոմութեանը ներքեւ առնողը, չէ մէկ կողմէն առաջում մը կայ այնպէս ընելու, Մեղո՞ւն, Մեղո՞ւն, որ առ մարդիկը մը առաջ իրեն ամար առելի՝ բայց միշտ Վզգին սիրելի էին . Ինչ եղաւ արդեօք մէկէն ՚ի մէկ որ յանկարծ իրն ալ սիրելի եղան, և այս սիրելութեան հետ մէկուղ Վզգասէր, բարեպաշտ, խաղաղասէր, և հաւատոյ պաշտպան և այլն կոչուելու արժանանալէն ՚ի զատ՝ հիմայ ալ որ Քաղաքական Ճողովէն հրաժարող Մեծարգոյ անձանց տեղ ՚նդհանուր ժողովով ընտրութիւն պիտի ըլլայ՝ զանոնք մասնաւորապէս այս ընտրութեան յարմար դատելով՝ իւր 134 թուոյն միջոցաւ Վզգային ընդհանուր Վարչութեան առջև ցուցակով մը նոցունց անունները կը ներկայացընէ . Կեցցէ՝ Մեղուն, ազգասէր Մեղուն, բարեջա՞ն Մեղուն, Վը բրիստոնեայ Մեղուն, հաւատացեալ Մեղուն, բարեպաշտ Մեղուն, աշխարհի վրայ որբան բարիք կան անոնց ամենն ալ իր վրայ տեմնուած Մեղուն, Երկնային եօթն երանութեանց որժանացո՞ղ Մեղուն . Տեսա՞մի հիմայ աղէկին աղէկ գէշն գէշ կըսեն, — ինչ որ կուզես քեղի ընեն, գու ալ ուրիշ ըբէ — . Վաեն մը դուն երար անոնց համար գէշխօսեցար, անոնք ալ քեզի դէմինչ որ պէտք էր ըսին . հիմայ նայէ որ դուն աղնուարար կը վարուիս անոնց գէմ,

ահա անոնք ալ այժմ՝ զքեզ ամենաբարձր պատուանուններով կը մեծարեն, և մինչև երկինք կը բարձրացունեն

Եւ ասկայն երբ գլուխս ՚ի վայր կախած մինչև հոս այս բաները կը գրէի, յանկարծ մէկը դիմացէս և պարիև զազէժմածի « պուաց գլուխս մեր առնելով նայեցայ որ հսկայած կրսեցի մընէ դիմացս կեցեր, — Մատուծոյ բարին, բայց քիչ մը մեղմ ձայնիւ խօսէ — ըսի մարգուն . Քիչ մը ատեն երեսս ցցուելով մը նայելէն վերջը և տիւ . Մեղո՞ւն « ըսաւ . — չէ ըսի, բայց ի՞նչ պիտի ընես Մեղուն — « ինչ պիտի անեմ, մէկէնոր թարգման նոր էի առիեր, այն խըս խըները քէօգցան, հիմի խապէր ալեցի . Մեղուն ան զայազ ձիռք անցուցեր իլա՛ և տրեր, — ծո ի՞նչը — « Ճշմարիտ կեասեմ զայ թամա աղբեր որ ես անի չուխածի հարթուզ դուեր արեցի՝ արշինը քեարասուն ութ կուրու թարգի Աիկոս աղբերն ալ կեարեց և եւսաւ հէյպէիս մէջէն կայպ էլնէց, ես քէօգ միեւոնիմ, ասա ինծ ուրի Մեղուն » .

— Ինչ է աղբար զայպ ըրածդդ, ըսէ որ իր նամտէ իրկեմքեզ Մեղուն . « Քիւ ծան ու լամեթ էլնի, Մեղուն ունի՞ն » — ունիս — « թէ որ ձանձրութիւն չը էլնիր քիշտուիկ մի կեարգայ « ըսաւ ու ձեռուըները դոզալով մը աթուի մը վրայ նատեցաւ » .

Կյա միջոցիս նորէն հարցուցի թէ ի՞նչ էր կորսնցուցածը . « Մտիկ արէ որ ասեմ, ըսաւ . Մեղուն իլան արեր է որ իր քեօվը զայպ եղած շւէլու ՚ի կեայ որ էւրոպացի ֆրէնիները գեօգցեր, Մեղուն անոնց ձեռքէն պրծուցեր . հիմայ ըսած էլնի քիմ տէրը ովէնէ թող գեայ առաջ խսպածանէ ու եսքը առնի, իշտէ էն լաւուն տէրն ես եմ, ինչո՞ւ չի տայ . . . Հիմա ինդամմի, նեղանամմի, որ պարապ խօսքերով իս գործէս արդիլեց . դարձայ խնդարով մը ըսի խեղճ Մարդուն — ծո անոր գրածը շւէլու չէ, « խանգա », անոր ֆրանմերէն Հառիվասի կըսեն, իսկ հայերէն հակառակախօսուի, գնա գուն քու զայպ ըրած շւէրը ուրիշ տէրէն վնսուէ — ըսի ու ծամբեցի . Հաղիւթէ այս մարդը գնացեր էր, նայիս մէկ ուրիշ մը եկաւ ու « Մեղուն սենեակը ա՞ս է մի », հարցուց . հասկըցայ ըսի, դրանս վրան Մեղունելեան Քար գլենու եմ որ աղատիմ ասանց ձեռքէն . ինչ որ էնէ գործս ձգելով անոր ալ հարցուցի թէ ի՞նչ կուղէ . աէկէր քի, ըսաւ, Մեղուն դուն ես նէ քու քովիդ խայիս բունչէ կայ եղեր . . . ինչո՞ւ

— Հարցուցի “ եա դուն զբեր էիր քի վարպետ ։ Ներէս սորվեցայ աղէ կբունչ կը շննեմ, . Ահ Մեղու, ըսի ինքիրմէս, ինչ ըսեմ քեզի, անանկ բաներ կը գրես որ ժողովուրդը կը գրգռուին, ու այնպէս խոռվեալ կելլեն իմ վաս կը վագեն, և իս գործէս կարգիրեն. հիմա Շընչը ուրկէ գտար տէ ելար գըրեցիր . . . Այս մարդուն ալ չարաչար խաբուելուն վաց յաւելով ըսի — պէս մարդմիամիտ անիկայ բառն չէ՝ այլ Շընչ Շընչ.

Սարդը զարմանալով մը ըստ «ի՞նչ ըսել է Շընչ պէտք չէ» մի որ գիտնամ տէ ուրիշ ատեն չի խարու իմ»։ Այս պէտք է գիտնամ, ըսի, բայց դուն չես գիտեր որ …… չէ չէ, ըլլար հիմայ զրուցել, զիսա վայրկեանս Մեղուին հետ մտերմայած եմք, ուրիշ օր մը ։ ախ, դարձեալ չըլլար …… նայէ նայէ, աղեկնայէ, անոր ետին մէկը կայ մէկը, մէկը. անանկ մէկ որ չէ ձեռքը առեր եօթը խաղ մէկ բարի, նույն կը գարձունէ, և ի՞նչպիսի խարդախութիւն-եր կը նէ բարձր-մէջ ։ բայց խարդախ խաղարդունը չը գիտեր թէ ատենօք իրեն պէս շատ վարդետ բաշումներ ելան ասպարէզը, ու մինչեւ վեցը շահեցան, իսկ եօթը չը կրցան կատարել, և վերջապէս յաղթուելով խաղը ու խայտառակ եղան ։ Աւ գնա մարդ, գնա բանդ, դուն ուս պէլաներու պիտի հանդպցունես ։ Եթէ որ Շընչ ինչ ըսեն ալ հասկնալ կուզես նէ եւ գնա ասկէ շխատկ գիմաց Շեթրօյին Շօնչարեան, և այն տեղէն իմացիր Շընչն ինչ ըլլալը։ Կարծեմ մարդը այս խօսքիս գոհ եղած ուրախանալով մը ելաւ գնաց. մենք ալ սկսանք գործերնուս հետեւիլ յուսալով որ այն օրը ուրիշ մարդ պիտի չի գայ սենեակնիս։ Երբ այս յուսով կեցեր Մեղուին ներկայ և ապագայ ցաւալի վիճակին վրայ կը խորհէի, նայիս երկայն հասակ ակ մարդ մը որ կարծեմ ուրիշ ատեններ ալ սեսած էի սենեակիս սանդուիխն վրայ կեցած առաջու Մեղուու կ'ըսէր, և երեսէն յայտնի կերեւէր թէ ուժու արտասանողը չայ էր, և անսիջապէս հարցուցիիրեն ինչ ուզելը, աներեցէք պարոն Մեղու, ըստ, բայց չոգենաւը այս կիրակի օրը առաւօտուն ժամը քանիփէն պիտի ելէ» — ի՞նչ գիտնամ ես ։ բայց ինչէն հարցուցիր ։ ։ և ի՞նչ կայ — ըսելու չի մնաց, «ուրեմն դուն Մեղուն չես», պօտաց. — եյ չէ, ըսի, ես Մեղուն չեմ։ «Ուրեմն զուն բանէ մը խօսպար չունիս սակայն ի՞նչպէս

կ'ըլայ որ իմացած չըլաս . կը գարմանամ՝ այս
բանիս „ ըստ . — ինչե՞ն հարցուցի : Աշուը-
ները բանալով մը կանչութուեց թէ “ դուն
չայ չե՞ն ” — Այս, ըսի, հէմ չայ եմ, հէմ
բուն չայ եմ — , “ եթէ որ չայ ես, ուրեմն
ի՞նչ անունդ, ” — անունս ըսի, Արևելեան Դար-
է — . « Հա՛ հա՛, հասկրցայ, ըստ ձեռութեները
պեխերուն տանելով մը, հասկրցայ, դուն այն
ինշուը մարդն ես որ մեր ուրեմն նպատակը
ջրել, ու մեր բարեկ դիտաւորութիւնը խարանել
կուզես, և անանկով զմեղ հրապարակաւ խայտա-
ռակել կը ջանաս, հա՛, ըսէ նայիմ անօրէն . . . »
— Չէ, ըսի, այշանդակ ձայնով մը մի պօռար,
ինձի նայէ ինձի ասանկ տուանձին տեղեր, վա-
րագուրի տակ խօսելու պէս խօսիլ չըլար, եթէ
որ համարձակութիւն ունիս ել ասպարէզը և
այս լրաճներդ հրապարակաւ ըսի որ ես ալքե-
զի բացայսյտ ըսեմ ըսելիքներս, չէ նէ ամանկ
միայնակ աեղեր զիս կծել, և ի՞ հրապարակ
փախչել, անանկ բան չըլար, ես քեզի պէտներու
շատ հանդիպեցայ որ . . . բայց հիմայ այս խօս-
քերուն ժամանակը չէ, հիմա թէ որ, ան ալ կու-
զես նէ, սա ինչ կայ կիրակի օր ըլլալիք նէ ան խմա-
ցուր նայիմ — . Այս լրաճներէս մարդութաւական
կիրք զգաց ալ նէ, ինչ օգուտ որ բարեկ եղ բա-
ըլլալ գիտնալով խոհեմութիւն սեպեց լրելը,
ուստի միայն վերջի հարցունքին հեղաքար պա-
տասխանելով ըստ “ չես իմացած որ, 15 — 20
օրէ ՚ի վեր Յ. Արշակուն, և Մաքեն Փառակտն
ստորագրութեամբը 20 ական զրշոց պիլէթներ
բաժնուեցաւ չայ հասարակութեն, լնդ ամե-
նը 6,700 հատ ըլլալով, . . . ՚ի՞նչ պիտի ընէք
ան գումարով, որ այնքան պիլէթդ 20 ականէն
կընէ 134,000 զիշ . . . « ՚ի՞նչ ընէ ընէ, ասաւ խօսուք
է մի, մենք այս գումարը հաւաքեցինք, մէկէն
ինդիրելով, մէկալէն աղաւչելով, միւսին ալ իւղան
խոստանալով, որպէս զի կիրակի օր երթանք
Հոգիւուր իւղեւուն հոն խուզեւուն զինիներով, և
առաջիւնական Ա. տօնախմբութիւն մը կատա-
րեմք . . . » Մարդուն այս լրաճները ուշի ու-
շոյ մտիկ ընելով, և այս կերպ անօրինակ բան
մը ուրիշ ատեհներ լրած չըլալուս, սկսայ մար-
դը հարցուփորձ ընել, որ էն վերջի առած
պատասխանը դիմողութեան արժանի են, « գնա՛,
ըստ, Անհանդադրութիւն է ՚ Յերեն ելքու գուն-
դը, կետակ պարբերող խոնդրագու էսու մը լը սկսնած — ձեզ
համար . . . « Հա՛, հա՛ մեզ համար . . . և այս

Ճանաչումնիս չէ միայն խօսքով այլ և գործքով իսկ յայտնելու պարտաւորեալ ըլլալնուս, նախապէս Սերուէս վարդապէտը հանդիսաւոր պատրագ պիտի մատուցանէ ՚ի պատիւ Ս. Սահմանադրութեան” — ուր, հիւնքեար իսկէլեսին — . ”չէ, ’ի Տերա Ս. Երորդութեան Եկեղեցին, և յետոյ ահա այս Արքակի օրն ալ Եկեղեցական և աշխարհական միահամուռ եղած անոր տարիէ մը ՚ի վեր ցըցուցած Հայոց ժողովածնեան աւուն փոխարէն մեր ամսիեղծ շնորհացած անունու պիտի յայտնեմք հրապարակաւ...” . — ի՞նչ բաներով — , և Հիմա 20 նոց խայտ մը կուտաս, կիրակի օր բառու շոգենաւը կը մանես, Պէյսօղինքն քով Հիւնքեար իսկէլսին կելես, և հոնը ըլլալիքները տչքովդ կը տեսնես, այնու հետէ կելես տեսածներդ կը քարոզես” . Ասոնք ժպտւթվ մը խօսած ատեն, մարդը միակերպ վասն կը նայէր, կարծէիր թէ ծոցը քառուն բան մը կայ պահած ան կը հսկէ : Ինչ որ է նէ մարդուն այս ըստած խօսքերէն շատ բաններ յայտնի կրնաւմնք նշմարել, ինչպէս որ ալ նշմարեցինք, ուստի նցին ատեն անոր ամեն մէկ զուցածներուն պատասխան տալը հարկ չի տեսնելով, միայնակ սա ըսի թէ — մարդ Ասուծոյներ, մեղք չէր այն ստավներուն որ, միայն մէկ պարապ և անցաւոր զուարձութեան մը համար վատնեցիք, թէ որ կուգէիք Սահմանադրութեան տարեգարձին համար պատիւ մը ընելնէ, Ազգային հիւանդանոցի աղքատներուն ըստ արժանայոն ճաշմը տայիք, այն տառապեալները կերպիւ մը միխթարելով, և կամթէ այն գումարը տանէիք Ազգային սնտուկին յանձնէիք, որ անով Պատրիարքարանի պատշաճէից՝ որ տասն ամիսէ ՚ի վեր ստակ. մը չեն ընդունած, գոնէ մէկ երկու ամսական թոշակիներնին հատուցուէր, որ խեղճերը անդադար կ'աղաղակեն . և կամ ուրիշ տրուելիք տեղերուն հաղարին մէկը տրուեր, որ . . . Գնա հոգիդ սիրես մարդ գնա, Ազգը հազար ու մէկ նեղութեան մէջ եղած ատեն դուք անդայաբար հասարակութենէն ստակ հաւաքելով մի միայն ձեր կիրքերը յագեցնելու, և ձեր նորութէ յառաջ տանելու կ'զբաղիք, և ետքն ալ կելէր աւու աշտակէր ենտ, Ահմանադրութենէն էւ յարքէն, անտ Աշէն մէջ ուր, և տաղաւուննեն սերմանեւու էւ ջանած, անտ ըստուուննեւ ենդ, իւրշադ որ հոտոյն Աշէր ըստուուննեան տողարէւը հասցնէն . . . անէ ենտ նոնի ենդ ”, որ մեղի հարցընելու ըլլաք առ այժմ այս ընթացքով հիշ բան մը չէք .

Ծնանկ անխոհեմարար և “ ՚ի ցոյցս մարդկան ” եղած բաները Ազգին օգուտ մը չընելէն ՚ի զատ, սոսկալի վնասներ անդամ” կը պատճառէ . . . Ազէ հոռացիր սրիէ ո՛անկրօն մարդ, և շուտով հասիր այն տեղ, ուր (ըստ քո ասութեան) առ-ը և պատճել տօնախմբութիւն մը պիտի կատարուի եղեր ՚ի պատիւ դրաւու և վեհաւութ Սահմանադրութեան : Առւրբ, պաշտելի, փրկարամ, կենասանորո՞դ . . . Ո՛վ Ասուուած :

Ո՛վ են այս Վատուծոյ և անոր Սուրբ օրինացը յարմար բառերը աներկիւղ բերանին առած միակերպ որոտացովները . Լուսաւորչական ծշմարիտ Հայերը . ոչ երբեք . հապա . . . գնա ով ըլլալնին “ Եկեղեցւոյ կառավարութիւնը Սահմանադրական ” ընդունողներէն տեղեկացիր . . . Այնոք Այսինք, մարդն ալքի թը բերանը ծումուակելով մը ելաւ զնաց :

Մինչև հոս այլարանօրէն ըրած խօսքերնիս ընդմիջելով, քամի մը օրէն ելելիք թերթելուու մէջ յիշեալ հանդէսին վրայօք այլ և այլ հաղեղածները պարզօրէն պիտի ըսեմք, քանդի կրն ըլլալ որ մեր բարեմոօք խորհածներնիս ծու գաղափարներու տանին :

Կաև Սեղուն ալ թող սպասէ ընդգէմօրինի ըրած կոպտութեան ու լկութեան պատիժը քիչ ատենէն կրելու :

Բանի մը բարեկամներէ առ մեզ ուղղեալ նամակներ Արժանայարգ Խմբագիր Արեւելեան Դարի :
Սեկ երկու անգամ Մեղուին նետ տեսնուելու դժբաղդարինն ունենալով՝ մեր անոր նետ ըրած տեսուրիննիս տեսնողներ եղեր են, և ազգիս ողջամիտ անձինքը ինձնէ երես դարձուելու պէս կը տեսնեմ . այս պատճառա պատիս և անուն կոտրուած ըլլալը կ'իմանամ: Ուստի Զեր Յարգութեանը կ'աղազէմ, Զեր պատուական թերքին միջնորդութեամբը Մեղուին ծանուցանէր փափարս, որ շնորհ զետ զիս պարաւելու սկսի, որպէս զի ողջամիտ բարեկամաց քով պատիս նորոգուի, և զիս զ'արհամարնէն այս ալ Մեղուին կուսակիցներէն և եղեր ըսելով: Առոր համար թէ որ քանի մը դուրուշ կուզէ ալ նէ, տալու յանձնառու կըլլամ, իր պարաւանացը արժանը ըլլալու դիտարութեամբ:

Մեամ արժանայարգ սիրեւոյդ Խ. Ծ.
* * *

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԴԱՐԻՆ ԳԼԽՈՒՆ ԵԿԱԾԵ

Աղյատին տուն ցաւոց է, աղյատի եկողը իր
վիճակին է. բնուրեանը համեմատ ցաւեր կրելու
սահմանուած է, Արեւելեան դարն ալ անցածները
այս աղյատներին խր բաժինն ունեցաւ.

Օր մը Սիւնասի լրազրին նեղինակը Արեւել-
եան դարուն մէկ թիւր կարգալով մէջը զրուած
խօսքերուն այնպէս նեղացէր և որ թիրքը պատզու-
տէր կտոր կտոր ըրէր նետէր և. Ցիշեալ հեղինա-
կը այնքան տիսմար չէ որ չը գիտնայ հասարա-
կաց առածք թէ գեսպան եղողին պատիժ չը-
լայ. Արեւելեանը թուոր մ'է, մէջը գիր. այն զրե-
րով յիշեալ հեղինակին հասկըցած խօսքերը մար-
դու մը խօսքեր են. այն մարդը կեցած իրէն թուղ-
րէն ինչ կ'ուզէ. բայց ասոր տակը բան մը ըլլա-
լու և:

Կասծ եմք որ վեց հազարեայ զիտողները մէ-
իս մեռցնելու ըլլան նէ՛ բաւդրի մը վրայ անոր
երթ կը գրեն, եւ այսոք եղած կախարդա-
պարողուրիւնները ընելեն ետքը պատկերին
այս պատկերը որինն է նէ՛ անիկայ կեցած տեղը
լանկարծ կը մեռնի: Թէ որ Արեւելանը պատո-
ղը այս մտքով ըրաւ նէ՛ իրեն իմաց կուտամք որ
զինքը այսպէս լիմարական բարկուրիւնն գրգող
խօսքերը գրողին մինչեւ հիմայ բան մ'ալ եղած
չէ. ողջ առողջ է, եւ ողջուրեանը համար աղօրոց
այ եփ աղեկ մարդ կայ. ասով բող հասկեան Մի-
նատիին նեղինակը՝ որ վեցհազարեան դեռ աղեկ
մը սովորած չէ, նորեն վարսկեւ մը գտնէ: Ես անիկ
դաս առնեն:

Կը խնդրեմք Յարգոյ Խմբագիր այս գրութիւնն
Զեր պատուական քերթերուն մեկ անկիւնը ուներ:

Առ ծաղրաբան նրատարակիչ անմեղը Մեղուից

Յատ ցաւ. Եղաս. մեզի, երբ Զեր ամենաճշմար-
տախօսագոյն Մեղուին մէջ կարդացինք՝ որ Սուրբ
Երուսաղէմի փոխանորդ Սահակ Վարդապէտը
6,790 քես ստակ պարտը ունի Եղեր, և այս
պարտին տակին Եղելու համար Պատրիարքը Եւ-
լալ կ'ուզէ Եղեր: Եւ որովհետեւ Զեր ազգասփռո-
քինը չկամիր անոր Պատրիարք ըլլալը, այս պարտ-
ը պիտի մնայ. կարծեմք ամենին շատ առնելիք
ունեցողը Զեր Մեղուխէջանը պիտի ըլլալ. Եւ ա-
սունք ստակինին պիտի ուզեն, պարտին տէրն այ-

որովհետեւ սուրբ Երուսաղեմի միաբան է՝ վճարելը նոյն սուրբ վանքին պիտի իշխայ, որով Արքով նա ստակը կը պակսի, եւ դուք նոյնը ինչ բանի որ պիտի գործածէիր նէ դիտումնիոյ անգործ կ'ըլլայ:

Օւստի ասոր մեկ ճարը մտածեցինք և Զեզի
կը հաղորդեմք. յուսալով որ 'ի գործ դնելու ջափ
խօսքերին կանցնի: Վանցի Պողոս վարդապետը
Կոռուց անապատին երեք հարիւր հազար դորու-
շը առեր եր ինչըսկ որ քաջ զիտես, այն գումա-
րը անկեց առնես. ըսրս հազար քիչ ալ ցորեն
ծախեր եր Մովկովի կոփիին տարին. անոր ըս-
տակն ալ անոր քով մնացած թղթալ զիտես. այն
ալ առնես. Երուսաղեմեն ալ սետուկներով բաներ
եկած եր, 'ի հարկէ անոնց տեղն ալ զիտես. ա-
նոնք ալ առնես. եւ քէ որ ասոնք տային ետքն
ալ տակաւին պարոր մնայ նէ' զրիք մեռք է
ես' Մեղուիդ մեջ մեկ տեղաց մըն այ այստես հա-
շիք մը հանէ, այն ալ առ. եւ այս պարտքը վեշ
ճարէ:

Անտարակըս եմք որ այս ազգասիրական հար-
տարութիւնը ՚ի գործ դնելու յանձնառու ըլլաս նէ՛
Սահմակ Վարդապետն ալ պարտքէն կը խաղափի,
Արոնն ալ նեղութենէն, դուք ալ մեկ պարտակա-
նութիւն մը կատարած կ'ըլլաք Եւ թէ որ այս կեր-
պով ժողված գումարդ պարտքէն աւելնայ նէ՛ այն
ալ Զեր աշխատութեան վարձքի մը տեղ Զեզինաւ-
մար ընդունել բարենածեցք:

Ո՞Չ լեռուր: Խ : Ծ :

U. S. Q. T.

U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE: 1913 10-1250

Զեր քերրին միջոցաւ մեզ համար տուած ա-
ծականների ընդունեցայ, բայց անզամ մը սա հար-
ցունեմ քեզի քէ դու լին զիտես իմ ազգասէր ըլ-
լակ. որ ասին դուն ազգին մեկ վնասակար էն
չնչին անդամը ըլլալու՞ Երբէք քեզի մասնաւոր
սէր մը զրոյուած չեմ:

ի՞նչ զիտես դու իմ բարեպաշտ ըլլակս. Եթի քեզ
զի պէս խեղկատակ փորձիցներու քով ոչ աղօքք
եւ ոչ ուրիշ բարեպաշտական գործ մը կատարած
քեմ:

Ի՞նչ զիտես դու. իմ խաղաղաբէր ըլլալս, եթք
Մեշովիչ չայլիզ նետ կոռուցուած ճամանակ՝ մեջեր-
նին մոռնծ եւ գահեած խորապասծ էմի.

ի՞նչ զիտես ո՞ր հաւատոց պաշտպան Ելլայուն, եթք ո՞ր նոր պաշտած ու դասանած անօրինակ հաւատորիդ պատի մեկ պաշտպանութիւն մը ըրած չեմ:

Ի՞նչ գիտես դու Մեղու իմ անխարդախ ըլլալս, որ հիշ մեկ ատեն զնշարանոցդ եկած ու քեզի հետ առուտուր մը ըրած չեմ:

Ի՞նչ գիտես իմ ամբասմբաս ըլլալս՝ երբ այն ականջիդ ետին նատող Մեղուի էջադ անգամ զիս չի ճանչնար, եւ ինձմէ իրեն համար կատարուած գործ մը չէ տեսեր:

Ի՞նչ գիտես դու իմ ամբասմբ ըլլալս՝ երբ դուն ինձ հետ դէմ յանդիման գայով զիս կամ տեսութեամբ եւ կամ շօշափմամբ քննած չես:

Ի՞նչ գիտես դու իմ հաւատարիմ ըլլալս, որ ատեն՝ որ հարկ ըլլալս տեղեր քեզի եւ քու քերպերուդ վրայ պէտք եղած հաւատարմութիւններն անգամ ցըցուցած չեմ:

Ի՞նչէն գիտես դու իմ հեռատես ըլլալս, երբ ատենօր Ազգին մէջ քեզի պէս Փիլիպառիաներ, Խմաստուններ, Տքամարաններ, Աստուածաբաններ, Բանաստեղծներ, Երկրաչափներ, աստղաբաշխներ, ուղղիչներ, ծոխներ, ներ, նեռ, ծագելուն հեռատեսութիւնն ըրած չըլլալով՝ կարեխապէս մտքս անգամ չէր անցներ . . . :

Ի՞նչէն իմացար իմ խոռեմ ըլլալս, որ երբէք քո անիրաւ, տրուոցներուդ ու եւ իցէ կերպին վախո. մը տուած կամ դատողութիւն մը ըրած չեմ:

Ի՞նչէն հասկըցար իմ Սահմանադրութեան ջերժ կուսակից ըլլալս, երբ Սահմանադրութեան սուրբարուած, հաստատուած եւ չշղու ՚ի գործ գըրուած օրէքը Ազգային կեդրոնը ես զրեզ տեսած չեմ:

Ի՞նչ բանէ զգացիր իմ բարեսմիրա ըլլալս, որ հիշ մեկ ժամանակ քեզի պէս ջարաձափ եւ ապերախտ մարդոց բարիր մը ըրած չեմ:

Ի՞նչպէս նկատեցիր իմ խելացի ըլլալս, որ երբէք իմ մտաց իմացականութիւններս քեզի յայտնած չեմ:

Ի՞նչ բաներէ քննեցիր խղճմտանքաւոր մարդ մը ըլլալս, ինչ ատեն որ ո եւ իցէ բանի մէջ քեզի հետ յարաբերութիւն մը ունեցած չեմ:

Ի՞նչպէս կրօնայիր իմանալ իմ առատաձեւն ըլլալս, երբ քու անդեղային ձեռնարկութեանցդ նըւեր մը ըրած չեմ:

Ի՞նչէն գիտցար իմ երկիւղած ըլլալս, որ մեկ ատենի երբէք քու Մեղուանոցդ եկած եւ քու դիմացդ ասոր յարմար գործ մը ցըցուցած չեմ:

Ի՞նչպէս ալ հասկըցար իմ աղքատառէր ըլլալս, որ մեկ ժամանակ քեզի ողորմութիւն մը տուած չեմ:

Վերջապէս ով անզգայ Մեղու դու ՚ ինչպէս կրօնայիր իմանալու իմ հայրենաշչն ըլլալս, երբ քու «այս առաջակաց » կոչուելու արժանի շէնքիդ

ուրած մը անգամ զարկած չեմ . . . :

Ի վախճանի նորկէ կրօնայիր իմանալ բազում ժամանակէ ՚ի վեր Ազգին մէջ աշխատաւոր մարդ մը ըլլալս, եւ վերջին օրերս ալ արխին քրտինք քափելով շատ աշխատածս, որ ատեն որ այն աշխատութիւններուս մէջ իմ քովս ոչ ծառայ, ոչ գործաւոր, ոչ աղբալիքը, ոչ ականանատ, ոչ աւելյածու եիր, եւ ոչ ալ հեռուեն էսկիլէր ալայլընի մը . . . :

Մեղու, Մեղու ցսէ համարձակ, խօսէ աներկիւդ, որ աղբիւրներէ քաղեցիր իմ այսրան չափագանց առաքինի անձ մը ըլլալուս ստուգութիւնները, եւ կամ ով տուած քեզի այս արտօնութիւնը որ իմ անտեղի անստոյդ առաքինութիւններս հրապարակաւ քարոզէս:

Զես ցսէր ուրեկէ քաղելի, չես յայտներ այդ արտօնութիւն տուողները, ապա ուրեմն դու ես այն չարագրին, եւ ազգակործան ստախօսը, զրաբարտիչը, մատնիչը, խարդախը, որ ազգին օգտակար եւ պիտանի անհատները միակերպ կը քննամանես եւ անոնց ազգագիրական չերմ զգացմունքները կը պաղեցընես . . . :

Դու ես ուրեմն այն անիրաւ, անկրօնը, ախտամուց, միանգամայն այն հարուածը՝ որ Ազգիս կղերական անմեղ դասը անողորմաքար կը հայածէս, կեղտեղես, եւ անոնց Հոգեւոր պաշտամունքներուն մէջ մտած զանոնք կը խռովէս կը շփորես . . . :

Միով բանի դու ես այն խառնակիչը, զրգո.ից, երկառակութեան չար որոմք ցանողը, որ համայն Ազգին մի եւ նոյն զգացմամբ ցնելունած, յարգած, ու պաշտած Սահմանադրութիւնը ձեռք խաղաղիր մը ըրած, եւ անով միաբանասէր ու խաղաղասէր Հայ ժողովրեան անկեղծ սրտերուն կառածանց առիբներ տուած՝ այնպէս զանոնք իրարու դէմ գժտեցնելով՝ Ազգին մէջ ատելութեան եւ կուռոյ ասպարեզ մը բացած՝ երկու կողմը մէկ զմէկ ազգակործան պատերազմի կը հրափիրես . . . :

Ափսնս, ափսնս, ափսնս, այս ափսնս . . . :

Չորնան այն մատները որ բոնած գրչէն միշտ եւ հանապազ քոյն կը վազէ, եւ անանկով Ազգին մէկ մէծ եւ օգտակար մասին սրտերը կը խոցէ . . . ալ ինչ ցսէմ, քէ որ Ազգին վարչութիւնը իսպան տեսնելու կամք պիտի չընէ, ուրեմն, «Տէր տեսց եւ բարձէց » :

Տամնը չորսերէն մէկը:

Խմբագիր-Տնօրին

Մ. Գ. ՏէՅԻՐՄէՆՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՒԹԻՔՃԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԹՈՒՆ, ՖԻՆՃԱՆԱՀԱՍ